

Het ambtsbericht Rwanda

Waarom weer zo'n onjuiste voorstelling van zaken?

Joost Brouwer

Nederlands Juristen Blad 2021/983, nr.14, pp. 1074-1082, 9 april 2021

Bijlage genoemd in noot 12 van de korte tijdschriftversie, Bijlage 3 van de lange on-line versie
Uittreksel uit het ambtsbericht Rwanda van 1 juni 2000 m.b.t. het gedrag van de huidige
regeringspartij RPF in de periode 1990-2000, met aanvullingen uit de ambtsberichten van 13
december 2001, 1 november 2002 en 22 december 2003.

De pagina en alinea verwijzingen doelen op het ambtsbericht 2000, tenzij anders vermeld.

a. *In 1990 vielen Tutsi vluchtelingen, onder de naam Rwandan Patriotic Front (RPF), vanuit Uganda Rwanda binnen in een poging om de macht te winnen. (p.3 alinea 1)*

b. *Hun leider werd binnen een maand gedood en opgevolgd door generaal-majoor Paul Kagame. Het conflict duurde voort in 1991 en 1992, en het RPF veroverde grote gebieden in de noordelijke provincies Ruhengeri en Byumba. Duizenden slachtoffers vielen aan beide zijden en honderdduizenden Hutu vluchtten naar het regerings-gebied. In 1993 trok het RPF op naar Kigali en werd het op minder dan 70 km van de stad tegengehouden. (p.4 alinea 8)*

c. *Op 7 april 1994, de dag na de moord op Habyarimana, begon de eliminatie van zijn politieke tegenstanders (waaronder gematigde Hutu) en een genocide op Tutsi. ... Uiteindelijk werd zo'n tweederde van de Tutsi bevolking van Rwanda (500.000 personen) omgebracht. Ook gematigde Hutu die zich tegen de genocide verzetten werden gedood, naar schatting tenminste 200.000 personen. (p.5 alinea 5)*

d. *De genocide werd georganiseerd door de kringen rond de overleden president Habyarimana en was vanaf het begin van de jaren negentig voorbereid door een haatcampagne tegen Tutsi en tegen Hutu politieke tegenstanders (p.5 alinea 6)*

e. *Het RPF hervatte zijn offensief en trok op naar Kigali. Er waren berichten dat het RPF in zijn opmars wraakacties uitvoerde tegen Hutu burgers. (p.5 alinea 8)*

Aanscherping 2002, p.9 alinea 3: *Het RPF hervatte zijn offensief en trok op naar Kigali. Het RPF voerde in zijn opmars wraakacties uit tegen Hutu burgers.*

f. *Op 19 juli 1994 nam het RPF de macht over in Kigali. Deze machtsovername maakte een einde aan de genocide, maar niet dan nadat naar schatting 800.000 personen waren gedood en meer dan twee miljoen Rwandezes waren gevlucht naar Zaïre, Tanzania en Burundi (p.6 alinea 2).*

[g. NB. Als de onder c. en f. genoemde cijfers kloppen, wat is er dan in 1994 gebeurd met de 800.000 min 500.000 min 200.000 = 100.000 Rwandezes die niet door genocideplegers gedood zijn?]

h. *In de eerste maanden na de machtsovername liet het RPF toe dat zijn soldaten op grote schaal ongewapende burgers doodden; schattingen spreken van 30.000 doden. Verreweg het grootste deel van deze moorden was willekeurig tegen burgers gericht en blijkbaar niet gepleegd vanwege enige verdenking van persoonlijke deelname van de slachtoffers aan de genocide van april 1994. Na september 1994 nam het aantal moorden onder internationale druk aanzienlijk af. ... Bij de zeer gewelddadige ontruiming [in april 1995] door het RPA [de troepen van het RPF regime] van het Kibeho-kamp in Zuid-Rwanda echter verloren duizenden ontheemden het leven (p.6 alinea 6 en 7)*

Formulering 2002, p.10 alinea 2: *Het RPF had in de eerste maanden na de machtsovername toegelaten, dat zijn soldaten in het gehele land op grote schaal willekeurig ongewapende burgers doodden.*¹⁴ Ook later nog verloren duizenden het leven, bijvoorbeeld bij de

ontruiming in 1995 van Kibeho-kamp in het zuiden van Rwanda.

Formulering 2002, p.20 onderaan en 21: *De machtsovername door het RPF* **Toen het RPF de macht in Kigali overnam, stond het toe dat zijn militairen ongewapende burgers aanviel en doodde. De meesten werden vermoord in de weken na de machtsovername, meer dan bij de inname van Kigali. De slachtoffers werden geselecteerd in kampen voor ontheemden. De militairen gingen af op beschuldigingen van overlevenden, of op eigen ondervragingen. De executies troffen met name personen die gelieerd waren aan politieke partijen anders dan het RPF, of die in de toekomst politieke leiders zouden kunnen worden; niet zozeer omdat zij schuldig waren aan genocide.**⁵³

i. Een politieke crisis ontstond in augustus 1995, nadat [Hutu] premier Twagiramungu zijn ontevredenheid had uitgesproken daar zijns inziens de overheid zich in onvoldoende mate hield aan de bepalingen met betrekking tot het delen van de macht, zoals die waren opgenomen in de akkoorden van Arusha. **De premier kritiseerde ook het herhaalde gebruik van geweld door de veiligheidstroepen bij de aanpak van het ontheemdenprobleem.** Twagiramungu en vier andere ministers [drie Hutu en één Tutsi] werden daarop vervangen, (p.7 alinea 1)

j. De strijd tussen militias en leger [begin 1997 in het noord-westen van Rwanda] verliep aanvankelijk in het nadeel van het leger. De militias mengden zich onder de burgerbevolking, die (voor een deel) gedwongen werd met hen samen te werken. **Een keiharde aanpak van het leger was het gevolg, waarbij de burgerbevolking niet werd ontzien.**²² **Bij de onderdrukking van deze opstand doodden RPA-troepen [d.w.z. troepen van het RPF-regime], net als in de 'eerste rebellie' in de DR Congo, tienduizenden ongewapende burgers.**²³ Het geweld joeg zeker 600.000 burgers op de vlucht, die tenminste een half jaar lang rondzwierven. (p.7 alinea 5)

k. **De opstand in het noordwesten [zie j.] heeft naar schatting 150.000 doden gekost, waarvan slechts enkele duizenden door geweld, de rest door uithongering of ziektes, op een totale bevolking in deze regio van 1,5 miljoen.**²⁹ (p. 8 alinea 6)

Aanscherping 2003, p.11 alinea 1: **Bij de onderdrukking van deze opstand doodden RPA-troepen [troepen van de RPF-regering] tienduizenden ongewapende burgers.**¹⁷ De opstand in het noordwesten van Rwanda heeft naar schatting 150.000 doden gekost door geweld en door uithongering of ziektes, en joeg zeker 600.000 burgers op de vlucht. Dit alles op een totale bevolking in deze regio van 1,5 miljoen.¹⁸

l. **Het aan Rwandese militairen toegeschreven brute optreden in Oost-Congo leidde tot toenemende anti-Rwandese (met name anti-Tutsi) gevoelens onder de bevolking van Oost-Congo.**²⁷ Dit had ook negatieve gevolgen voor de Banyamulenge, Tutsi die reeds zeer lang in de DR Congo wonen. (p.8 alinea 3)

Aanvulling 2001, p.14 alinea 1: **"Tijdens de opmars van de opstandelingen in de DR Congo werden de bewoners van de vluchtelingenkampen uiteengejaagd en werden vele ongewapende burgers vermoord, evenals ex-FAR/Interahamwe-leden. Het RPA heeft hierin, naar het schijnt, een belangrijke rol gespeeld.**²²

Uitgebreidere beschrijving 2002, p.13 alinea 2: **In april 2001 kwam een rapport uit van het VN panel van deskundigen**²⁸, **dat bevestigde dat diverse landen, waaronder Rwanda, profiteren van de rijkdom in de DR Congo. De Rwandese regering ontkent dat economisch gewin een van de redenen is voor de aanwezigheid van haar leger in de DR Congo. Over het algemeen wordt aangenomen dat de rijkdom van de DR Congo nooit de aanleiding is geweest voor Rwanda om de DR Congo binnen te trekken. De eigen veiligheid was de enige reden. Later zou de winning van grondstoffen wel een belang zijn geworden in de aanwezigheid van het RPA in dat land.**

m. **In de afgelopen jaren [d.w.z. voorafgaand aan 2000] genoot Rwanda veel steun van de internationale gemeenschap, waaronder ook Nederland. De belangrijkste donoren, de landen van de EU, waren terughoudend in het leveren van kritiek op de mensenrechtensituatie in Rwanda en in het oosten van de DR Congo.**

n. **Anderzijds is het feit dat zowel de centrale als de gedecentraliseerde overheden gedomineerd worden door het RPF en in toenemende mate niet-RPF-leden uit politieke functies worden verwijderd, een signaal dat de democratisering nog verre van voltooid is.**³⁹

2002, p.74-75, uitgebreidere beschrijving van het concentreren van de macht bij uit Uganda teruggekeerde, Engelssprekende Tutsi:

"Bronnen melden dat Rwanda vandaag de dag geregeerd wordt door een akazu (kleine elite) van uit Uganda afkomstige Tutsi. Daaromheen bevinden zich Tutsi uit Burundi en de DR Congo. Aan de buitenste randen van de overheid functioneren Tutsi overlevenden van de genocide, en tot slot Hutu die de regering steunen.¹⁹¹ De officiële retoriek van de regering ("etnische verschillen moeten overstegen worden, etniciteit bestaat niet meer") is in tegenspraak met het werkelijke beleid. Tutsi bekleden bijna alle machtsposities en waar een Hutu een machtspositie bekleedt, wordt hij geflankeerd door een machtige Tutsi, die in bijna alle gevallen dan de lakens uitdeelt. De overheid keurt discussie over etniciteit ten zeerste af, en beschuldigt personen die toch over etniciteit spreken, bijvoorbeeld voorstanders van proportionele vertegenwoordiging in de Nationale Assemblee, van aanzetten tot etnische tegenstellingen en sektarisme. De internationale gemeenschap heeft dit standpunt van de Rwandese overheid, vanwege het (mede) etnische karakter van de uitbarstingen van etnisch geweld die in Rwanda hebben plaatsgevonden, lange tijd gesteund. Deze steun neemt echter steeds meer af. Critici van de regering menen, dat het argument van het risico van een nieuwe genocide vaak door de regering, die immers wordt gedomineerd door een etnische minderheid, gebruikt wordt, om politieke tegenstanders het zwijgen op te leggen. Elke aanval op de gesloten gelederen van de machtselite, wordt door de regering geconstrueerd als een aanval op Tutsi, terwijl dit niet het geval hoeft te zijn. Dit is de wijze waarop de regering etniciteit gebruikt als machtsmiddel."

o. In de loop van 1999 en 2000 heeft een opmerkelijk aantal hoge functionarissen zijn positie verlaten. In 1999 is bijna eenderde van de parlementariërs vervangen, op aantijgingen variërend van deelname aan de genocide, tot corruptie en gebrek aan contact met achterbannen. Ook schorste de regering enkele magistraten, waaronder de president van het hof van cassatie en de leden van het hooggerechtshof.⁴³ (p.10 alinea 6 van onderen)

p. Op 17 januari 2000 werd de voorzitter van het parlement, Joseph Sebarenzi (Parti Libéral / Tutsi overlevende van de genocide) door het parlement gedwongen af te treden; hij vluchtte naar Uganda en vandaar naar de VS. Onder zijn leiding was het parlement begonnen zijn controlerende taak meer inhoud te geven. In februari 1999 werden vijf ministers vervangen, waaronder de minister van Justitie. In juli 1999 werd de minister van Buitenlandse Zaken ontslagen, gevolgd in oktober door nog drie ministers. .... Waarnemers vrezen in deze reeks aftredingen een concentratie van de macht in de handen van de uit Uganda teruggekeerde, Engelssprekende Tutsi, en een voortgaande uitholling van de etnisch neutrale ideologie van het RPF. (p.10 alinea 4 van onder en p.11)

q. In de hoofdstad Kigali hebben mensenrechtenschendingen vooral het karakter van politieke repressie, welke op incidentele schaal voorkomt. (p.21 alinea 1)

[NB. Van bovenstaande kritiekpunten a-p t.a.v. de RPF is alleen de eerste (a) opgenomen in de samenvatting op p.16-17 van het ambtsbericht 2000.]

Nieuwe aandachtspunten in ambtsbericht 2002:

r. Enkele dagen voorafgaand aan de intrekking door het ICTR van het voorstel om een onderzoekscommissie in te stellen, had hoofdaanklager Del Ponte aangegeven ontevreden te zijn over de medewerking van de Rwandese autoriteiten bij het onderzoek naar mensenrechtenschendingen door leden van het RPA. Terwijl het onderzoek buiten Rwanda naar drie bloedbaden goed verliep, kregen de onderzoekers in Rwanda slechts met moeite toegang tot archieven, documenten en getuigen.⁷² ... Over het algemeen wordt aangenomen dat de Rwandese regering achter het besluit van Ibuka en Avega zit om niet meer samen te werken met het ICTR, nu het Tribunaal zich wil gaan richten op schendingen begaan door leden van het RPF en het RPA in de periode rond de genocide van 1994. Hoewel president Kagame van Rwanda later beweerde dat er geen sprake was van een weigering tot medewerking van de zijde van de Rwandese regering, verklaarde de Rwandese hoofdaanklager Gahima eind juli 2002 dat de Rwandese regering zich verzette tegen strafrechtelijke vervolging van militairen en officieren, omdat dit de

eenheid van Rwanda op het spel zou zetten.⁷⁴ Officieel vindt de Rwandese regering dat militairen van het RPA die mensenrechtenschendingen hebben gepleegd door Rwandese rechtbanken berecht moeten worden. Volgens Human Rights Watch komen dergelijke zaken echter zelden voor, en zijn de opgelegde straffen bij een veroordeling licht.⁷⁵ "(2002, p.25-26)

Aanvulling 2003, p.27 alinea 1: Volgens de International Crisis Group, een internationale onderzoeksgroep en denktank, betekent het vertrek van Del Ponte waarschijnlijk dat RPA-militairen niet meer berecht zullen worden door het ICTR.⁷² De Rwandese autoriteiten blijven alle onderzoek door het ICTR naar RPA-misdaden frustreren. In de verslagperiode werd een getuige van misdaden begaan door het RPA uit Kenia ontvoerd. Het is zeer moeilijk getuigen te vinden die tegen het RPA durven getuigen. De eenheid van het ICTR die onderzoek doet naar misdaden door de RPA is uit veiligheidsoverwegingen verhuisd naar het buitenland.

s. Problemen met de autoriteiten kunnen zich uiten in valse beschuldigingen van (aanzetten tot) genocide, corruptie of monarchisme, maar ook in arrestatie en zelfs verdwijning of moord. (2002, p.76 onderaan).

Aanvulling 2003, p.50-51: "In Rwanda komt het voor dat personen valselijk beschuldigd worden van genocide, corruptie of van 'divisionisme'. Dit heeft twee oorzaken. In de eerste plaats zijn de oppositionele krachten in de samenleving pluriformer geworden: de oppositie bestaat niet langer alleen uit Hutu. In de tweede plaats kwamen aan het einde van de transitieperiode beschuldigingen van divisionisme vaker voor daar de regering haar macht veilig wilde stellen. Het is nog niet mogelijk gebleken vast te stellen of in deze situatie sinds de verkiezingen verbeteringen opgetreden zijn. Met name regeringsfunctionarissen, politici en militairen maken zich schuldig aan valse beschuldigingen, of laten toe dat anderen, die persoonlijk beter worden van die beschuldiging, zich hieraan schuldig maken. De slachtoffers van dergelijke beschuldigingen kunnen politieke tegenstanders zijn, maar ook rijke burgers, op wiens bezittingen men het voorzien heeft. De beschuldigingen leiden vaak onmiddellijk tot detentie, terwijl onderzoek naar de beschuldigingen enorme vertragingen kan oplopen. Deze willekeur veroorzaakt een gevoel van onveiligheid en rechtsonzekerheid onder de Rwandese burgers."

Nieuw aandachtspunt in ambtsbericht 2003:

t Een groot probleem dat voortvloeit uit de gacaca zijn de enorme aantallen nieuwe beschuldigingen die zijn geuit. In totaal zijn nu 600.000 beschuldigingen geuit, waarvan ongeveer 250.000 in de verslagperiode. Van die 250.000 nieuwe beschuldigingen betreffen 50.000 delicten uit de eerste categorie. " (2003, p.25 alinea 2)
